

Zielona Góra, 1 września 2025 r.

dr hab. Iwona Grzegorzewska, prof. UZ
Instytut Psychologii
Uniwersytet Zielonogórski

**Recenzja rozprawy doktorskiej p. Magdaleny Wizły
pt.
Zaburzenie związane z kompulsywnymi zachowaniami
seksualnymi i problematyczne korzystanie z pornografii w
kontekście więzi społecznych: rola postrzeganego wsparcia
społecznego, stylów przywiązania i stresu mniejszościowego
napisana pod kierunkiem dr hab. Karola Lewczuka, prof. UKSW**

INFORMACJE WSTĘPNE O ROZPRAWIE ORAZ OCENA FORMALNA

Rozwój nauki i postęp cywilizacyjny przyniosły ze sobą zarówno ogromne korzyści, jak i nowe wyzwania dla zdrowia psychicznego jednostek i społeczeństw. Jednym z istotnych problemów współczesności, wymagających pogłębionej analizy, są zaburzenia związane z zachowaniami kompulsywnymi, w tym także te o charakterze seksualnym. W ostatnich latach obserwuje się rosnące zainteresowanie zjawiskiem kompulsywnych zachowań seksualnych (CSBD) oraz problematycznego korzystania z pornografii (PPU), które mogą prowadzić do poważnych konsekwencji emocjonalnych, interpersonalnych i społecznych.

Mimo wprowadzenia do ICD-11 (WHO, 2022) odrębnej jednostki diagnostycznej, jaką jest CSBD, wiele pytań dotyczących jego etiologii, uwarunkowań i mechanizmów podtrzymujących wciąż pozostaje bez jednoznacznych odpowiedzi. W szczególności wymaga pogłębionych badań rola czynników społecznych i interpersonalnych, takich jak jakość więzi, style przywiązania, poziom postrzeganego wsparcia czy doświadczenie stresu

mniejszościowego, które mogą zarówno zwiększać podatność na rozwój CSBD i PPU, jak i pełnić funkcję czynników ochronnych.

Badacze podkreślają, że samo częste korzystanie z pornografii nie jest równoznaczne z jej problematycznym używaniem. Problem pojawia się wówczas, gdy nadmierne zaabsorbowanie treściami pornograficznymi lub innymi zachowaniami seksualnymi prowadzi do cierpienia psychicznego, utraty kontroli i negatywnych konsekwencji w codziennym funkcjonowaniu jednostki. W tym kontekście niezbędne staje się poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu czynniki interpersonalne i społeczne mogą modyfikować ryzyko rozwoju tego rodzaju zaburzeń i w jaki sposób mogą być uwzględniane w profilaktyce oraz interwencjach terapeutycznych.

W tym kontekście, rozprawa doktorska mgr Magdaleny Wizły staje się niezwykle istotnym i aktualnym wkładem w rozwijającą się dziedzinę nauk społecznych i dyscyplinę psychologii klinicznej. Przedstawiona do recenzji praca wpisuje się w nurt zainteresowań nad rozpowszechnieniem i zmianami w zakresie problematycznego korzystania z pornografii i kompulsywnych zachowań seksualnych, uwzględniając jednocześnie rolę czynników interpersonalnych i społecznych, takich jak wsparcie społeczne, style przywiązania oraz stres mniejszościowy. Podjęta problematyka odpowiada na potrzebę pogłębionych badań nad uwarunkowaniami tych zjawisk, ich klinicznymi konsekwencjami oraz możliwościami wykorzystania uzyskanej wiedzy w projektowaniu skutecznych oddziaływań profilaktycznych i terapeutycznych.

Rozprawa doktorska ma charakter cyklu czterech artykułów naukowych opublikowanych w recenzowanych czasopismach o zasięgu międzynarodowym i posiadających wskaźnik Impact Factor, co świadczy o wysokim poziomie merytorycznym pracy oraz o umiejętności Autora do prowadzenia badań na poziomie spełniającym międzynarodowe standardy naukowe. Trzy artykuły mają charakter empiryczny, natomiast jeden stanowi przegląd literatury przedmiotu, co pozwala zarówno na pogłębioną analizę teoretyczną, jak i weryfikację empiryczną postawionych hipotez badawczych.

Na cykl artykułów składają się:

1. **Wizła, M., Lewczuk, K. (2024b).** The Associations Between Attachment Insecurity and Compulsive Sexual Behavior Disorder or Problematic Pornography Use: The Mediating Role of Emotion Regulation Difficulties. *Archives of Sexual Behavior*,

53(9), 3419–3436. <https://doi.org/10.1007/s10508-024-02904-7>, $IF = 2,9$; 140 pkt.

MNiSW

2. **Wizła, M.**, Lewczuk, K. (2024a). Compulsive Sexual Behavior Disorder and Problematic Pornography Use in the Context of Social Ties. *Current Addiction Reports*, 11(2), 275–286. <https://doi.org/10.1007/s40429-024-00550-6>, $IF = 4,3$; 20 pkt. MNiSW 9

3. Lewczuk, K.*, **Wizła, M.***, Glica, A.*, Dwulit, A. D. (2023). Compulsive Sexual Behavior Disorder and Problematic Pornography Use in Cisgender Sexual Minority Individuals: The Associations with Minority Stress, Social Support, and Sexualized Drug Use. *Journal of Sex Research*, 61(8), 1246–1260. <https://doi.org/10.1080/00224499.2023.2245399>, $IF = 3,6$; 140 pkt. MNiSW

*współdzielone pierwsze autorstwo (co-first authorship)

4. **Wizła, M.**, Glica, A., Gola, M., Lewczuk, K. (2022). The relation of perceived social support to compulsive sexual behavior. *Journal of Psychiatric Research*, 156, 141–150. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2022.10.021>, $IF = 4,8$; 140 pkt. MNiSW

Dodatkowym ważnym elementem rozprawy jest poprzedzający artykuły autoreferat liczący 69 stron, w którym Doktorantka w syntetyczny sposób przedstawia założenia teoretyczne, główne wyniki badań opisanych w artykułach oraz istotę autorskiego modelu dotyczącego roli więzi społecznych w rozwoju i podtrzymywaniu objawów CSBD i PPU, obejmującego takie zmienne, jak postrzegane wsparcie społeczne z różnych źródeł, style przywiązania, stres mniejszościowy, a także istotne czynniki socjodemograficzne i charakterystyki aktywności seksualnej, z jednoczesnym uwzględnieniem nowoczesnych narzędzi diagnostycznych opartych na kryteriach ICD-11.

W każdej z czterech publikacji, składających się na rozprawę, Doktorantka występuje jako pierwszy autor, przy czym Promotor doktoratu jest współautorem każdego z nich.

Artykuły składające się na rozprawę doktorską opierają się na czterech badaniach przekrojowych z zastosowaniem metod samoopisowych, przy czym szczególnie wartym podkreślenia elementem jest zarówno zróżnicowanie próbek badawczych, jak i stabilne finansowanie umożliwiające realizację projektu na wysokim poziomie. Artykuł opublikowany w *Journal of Psychiatric Research* (A4) bazuje na dwóch niezależnych, samoreplikujących się

badaniach, natomiast publikacje w Journal of Sex Research (A3) oraz Archives of Sexual Behavior (A4) oparte są każda na jednym badaniu, co podkreśla spójność metodologiczną, a jednocześnie różnorodność perspektyw analitycznych.

Badania zostały przeprowadzone na starannie dobranych, zróżnicowanych populacjach: w reprezentatywnej próbie dorosłej populacji polskiej ($n = 1526$; Journal of Psychiatric Research), w grupie osób rekrutowanych za pośrednictwem mediów społecznościowych ($n = 807$; Journal of Psychiatric Research), w próbie populacji ogólnej ($n = 1002$; Archives of Sexual Behavior) oraz w grupie osób należących do mniejszości seksualnych ($n = 198$; Journal of Sex Research). Tak szerokie zróżnicowanie próbek umożliwiło uchwycenie zarówno zjawisk o charakterze populacyjnym, jak i tych związanych ze specyficznymi doświadczeniami określonych grup, co znacząco podnosi wartość poznawczą rozprawy.

Realizacja badań była możliwa dzięki stabilnemu wsparciu finansowemu pochodzącemu z prestiżowych źródeł: grantu Sonatina Narodowego Centrum Nauki (2020/36/C/HS6/00005) przyznanego dr hab. Karolowi Lewczukowi, prof. uczelni, w którym Autorka pełniła rolę wykonawcy, oraz Diamentowego Grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (0025/DIA/2019/48) przyznanego mgr Agnieszce Glicy, w którym Autorka uczestniczyła jako współpracownik. Co więcej, w trakcie studiów doktoranckich Autorka została laureatką prestiżowego programu Fulbright (Junior Research Award), co potwierdza wysoki poziom zaangażowania w rozwój naukowy i umiędzynarodowienie dorobku badawczego.

OCENA MERYTORYCZNA

Centralną kategorią recenzowanej rozprawy, która tematycznie wiąże tworzące ją cztery artykuły, są kompulsywne zachowania seksualne (CSBD) oraz problematyczne korzystanie z pornografii (PPU). Autorka w sposób konsekwentny i zgodny z aktualnymi standardami terminologicznymi przyjęła w rozprawie określenie CSBD, nawiązując do najnowszej klasyfikacji ICD-11 (WHO, 2022), w której zaburzenie to umieszczono w kategorii zaburzeń kontroli impulsów. Podkreślenia wymaga, że w literaturze przedmiotu stosowane były różnorodne nazwy i podejścia teoretyczne – od modeli uzależnienia behawioralnego, przez zaburzenia hiperseksualne, aż po różne koncepcje psychodynamiczne czy poznawczo-behawioralne – co pokazuje, że badania nad CSBD i PPU znajdują się nadal w fazie intensywnego rozwoju, a sama etiologia tych zjawisk jest wieloczynnikowa i niejednoznaczna.

Autorka, wychodząc z tego teoretycznego kontekstu, nadaje swojej rozprawie wyraźny profil integracyjny, łącząc różne wątki badawcze w spójną całość. Na szczególną uwagę zasługuje wątek związany z rolą czynników społecznych i interpersonalnych w rozwoju i utrzymywaniu się objawów CSBD i PPU. Wskazuje ona, że jakość więzi społecznych, style przywiązania, dostęp do wsparcia społecznego, a także doświadczenia dyskryminacji i stresu mniejszościowego mogą pełnić zarówno funkcję czynników ryzyka, jak i ochronnych. Jest to podejście nowatorskie na tle literatury, która dotychczas koncentrowała się głównie na ilościowych aspektach zachowań seksualnych, takich jak częstotliwość korzystania z pornografii czy liczba partnerów seksualnych, pomijając w dużej mierze subtelne, jakościowe wymiary relacji interpersonalnych i ich znaczenie dla zdrowia psychicznego.

Autorka podkreśla również, że w badaniach nad CSBD i PPU istnieje potrzeba większej precyzji w różnicowaniu pomiędzy samą częstością zachowań seksualnych a ich problematycznym charakterem. Częste korzystanie z pornografii czy podejmowanie aktywności seksualnych nie jest bowiem tożsame z zaburzeniem; kluczowe znaczenie mają takie elementy, jak utrata kontroli, negatywne konsekwencje dla funkcjonowania jednostki oraz trudności w regulacji emocjonalnej. Ta perspektywa pozwala lepiej zrozumieć heterogeniczność badanej populacji i unikać uproszczeń, które mogłyby prowadzić do stygmatyzacji zachowań seksualnych mieszczących się w normie.

Wreszcie, niezwykle cennym elementem rozprawy jest dyskusja nad problematyką finansowania i organizacji badań w tej dziedzinie. Autorka zwraca uwagę, że brak stabilnych i długofalowych źródeł finansowania projektów badawczych dotyczących CSBD i PPU znacząco ogranicza możliwości prowadzenia badań podłużnych, które są niezbędne do identyfikacji czynników przyczynowych i ochronnych. Jednocześnie wskazuje na potencjał interdyscyplinarnej współpracy – psychologów, seksuologów, psychiatrów, a także specjalistów z zakresu zdrowia publicznego – co mogłoby sprzyjać tworzeniu zróżnicowanych metodologicznie i teoretycznie projektów badawczych, lepiej odzwierciedlających złożoność problemu.

Część empiryczna cyklu artykułów przedstawionych do rozprawy doktorskiej stanowi w miarę spójny model empiryczny. Trzy artykuły składające się na recenzowaną rozprawę opierają się na badaniach przekrojowych z zastosowaniem metod samoopisowych, co jest uzasadnione ze względu na eksploracyjny charakter pytań badawczych oraz wciąż ograniczony stan wiedzy na

temat CSBD i PPU w kontekście społecznych i interpersonalnych uwarunkowań. Jeden artykuł ma charakter przeglądowy, ściśle powiązany z przyjętym modelem badawczym. Na szczególnie podkreślenie zasługuje różnorodność próbek badawczych, obejmujących zarówno populację reprezentatywną dla dorosłych mieszkańców Polski ($n = 1526$), jak i grupy rekrutowane za pośrednictwem mediów społecznościowych ($n = 807$), osoby z populacji ogólnej ($n = 1002$) oraz osoby należące do mniejszości seksualnych ($n = 198$). Tak szerokie spektrum próbek pozwoliło na porównania międzygrupowe oraz umożliwiło wnioskowanie o roli czynników społecznych w różnych kontekstach społeczno-kulturowych i demograficznych.

Metodyka zastosowana w badaniach wyróżnia się starannością doboru narzędzi psychometrycznych oraz ich adaptacji do warunków polskich, a także dbałością o trafność i rzetelność pomiarów. W analizach wykorzystano m.in. standaryzowane kwestionariusze oceniające nasilenie objawów CSBD i PPU, jakość relacji interpersonalnych, wsparcie społeczne, poziom samotności oraz doświadczenia stresu mniejszościowego. Statystyczna analiza danych obejmowała zarówno modele regresji, jak i analizy mediacji i moderacji, co pozwoliło na zidentyfikowanie potencjalnych mechanizmów pośredniczących i warunkujących nasilenie symptomów CSBD i PPU.

Wyniki tych badań wskazują spójnie, że czynniki społeczne i interpersonalne pełnią istotną rolę w rozwoju i utrzymywaniu się kompulsywnych zachowań seksualnych oraz problematycznego korzystania z pornografii. Przykładowo, w badaniu z udziałem populacji reprezentatywnej wykazano, że niskie wsparcie społeczne i wysoki poziom samotności są istotnie związane z nasileniem objawów CSBD, niezależnie od częstotliwości zachowań seksualnych. W próbie osób należących do mniejszości seksualnych szczególnie wyraźnie zaznaczył się wpływ stresu mniejszościowego, co podkreśla potrzebę uwzględniania specyfiki doświadczeń tej grupy w modelach teoretycznych i praktyce klinicznej.

Analizy mediacyjne pokazały ponadto, że negatywne doświadczenia społeczne mogą prowadzić do wzrostu objawów CSBD i PPU częściowo poprzez zwiększenie podatności na negatywne emocje i trudności w regulacji emocjonalnej. Taki model podkreśla konieczność integracji perspektywy społecznej z psychologicznymi mechanizmami samoregulacji w badaniach nad kompulsywnymi zachowaniami seksualnymi.

Warto zaznaczyć, że we wszystkich artykułach Autorka podkreśla ograniczenia wynikające z przekrojowego charakteru badań oraz samoopisowych metod pomiaru, wskazując jednocześnie

na potrzebę badań podłużnych i eksperymentalnych, które pozwoliłyby w przyszłości lepiej zrozumieć kierunki zależności oraz czynniki przyczynowe.

Rozprawa przedstawia zatem ambitny, ale nie do końca spójny program badań empirycznych, w którym jasno zidentyfikowane w przeglądzie literatury luki badawcze stały się punktem wyjścia do opracowania kolejnych projektów. Należy docenić konsekwentną realizację założeń badawczych oraz próbę zintegrowania odmiennych perspektyw teoretycznych (m.in. teorii przywiązania, regulacji emocji, stresu mniejszościowego i wsparcia społecznego) w odniesieniu do kompulsywnych zachowań seksualnych i problematycznego korzystania z pornografii. Z drugiej strony, przy uważnej analizie metodologii i interpretacji wyników, widoczne są także pewne ograniczenia, które wymagają podkreślenia.

Cele poszczególnych projektów (A1, A3, A4) zostały sformułowane jasno i osadzone w literaturze. Autorka umiejętnie wskazała na istniejące braki (np. brak badań ilościowych nad chemseksem w kontekście CSBD, niewystarczające uwzględnienie stresu mniejszościowego czy potrzeba porównania narzędzi do diagnozy CSBD). Pewnym problemem pozostaje jednak ich duża rozpiętość tematyczna – od przywiązania, przez stres mniejszościowy, aż po wsparcie społeczne – co sprawia, że cykl badań postrzegam bardziej jako zbiór odrębnych analiz niż jeden spójny program badawczy z jednolitą osią problemową. Tym samym, choć rozprawa przywołuje różne modele etiologiczne CSBD (impuls-kontrola, uzależnienie behawioralne, regulacja emocji), nie widać wyraźnego, oryginalnego modelu integrującego wyniki czterech artykułów w jedną, spójną ramę teoretyczną. Ostateczna dyskusja wyników mogłaby silniej akcentować własną propozycję konceptualizacji CSBD w kontekście społecznym.

Zastosowane metody należy ocenić pozytywnie, zwłaszcza w zakresie doboru nowoczesnych narzędzi pomiarowych (CSBD-19, CSBD-DI, BPS, DERS, ECR-R, MSPSS). Użycie dwóch różnych narzędzi do pomiaru tej samej zmiennej w jednym badaniu – w tym przypadku CSBD-19 oraz CSBD-DI – ma zarówno swoje zalety, jak i poważne ograniczenia, które należy poddać krytycznej analizie. Po pierwsze, z perspektywy psychometrii zastosowanie dwóch instrumentów umożliwia porównanie ich trafności i rzetelności, a także pozwala sprawdzić stabilność wyników przy użyciu alternatywnych narzędzi. Jednak w praktyce może to prowadzić do rozbieżności w wynikach – co zostało zauważone w badaniu, gdzie CSBD-DI generował niższe wyniki nasilenia objawów niż CSBD-19. Tego rodzaju różnice mogą wynikać

z odmiennej struktury narzędzi (CSBD-19 jako kwestionariusz samoopisowy o szerszym zakresie vs. CSBD-DI jako narzędzie diagnostyczne o bardziej restrykcyjnych kryteriach).

Po drugie, konsekwencją takich rozbieżności jest ryzyko obniżenia trafności wewnętrznej badania. Jeśli dwa różne narzędzia prowadzą do odmiennych rozkładów wyników, wówczas obserwowane związki z innymi zmiennymi (np. stylem przywiązania czy trudnościami w regulacji emocji) mogą być artefaktem użytej metody, a nie odzwierciedleniem rzeczywistych relacji psychologicznych. Prowadzi to do zjawiska znanego jako „method variance” (Podsakoff et al., 2003), czyli wariancji wynikającej z właściwości narzędzia, a nie badanej zmiennej.

Po trzecie, użycie dwóch narzędzi w ramach jednej próby bez jednoznacznego określenia, które z nich ma pełnić funkcję główną, rodzi problem interpretacyjny i porównawczy. Różnice w sile korelacji czy modelach regresyjnych mogą być błędnie interpretowane jako różnice teoretyczne, podczas gdy w rzeczywistości odzwierciedlają jedynie różny poziom restrykcyjności kryteriów wbudowanych w poszczególne skale. Jak wskazuje literatura nad pomiarem uzależnień behawioralnych (np. Brand et al., 2019), nawet subtelne różnice w operacjonalizacji objawów mogą znacząco modyfikować wyniki. Po czwarte, pojawia się kwestia zastosowania praktycznego. Wyniki pokazujące rozbieżność między narzędziami utrudniają jednoznaczne wnioskowanie kliniczne – np. określenie, jaka część badanej populacji spełnia kryteria problematyczności czy zaburzenia. Z perspektywy praktyki diagnostycznej ważniejsze byłoby zatem jednoznaczne wskazanie, które narzędzie lepiej oddaje realne nasilenie objawów (np. przez porównanie ich z danymi klinicznymi), zamiast równoczesnego stosowania obu. Tym samym, choć równoległe zastosowanie CSBD-19 i CSBD-DI pozwoliło uwidocznienie ograniczenia poszczególnych miar i wnieść istotny wkład do dyskusji metodologicznej, to jednak należy podkreślić, że podejście to wiąże się z ryzykiem **obniżenia trafności wewnętrznej, zwiększenia wariancji specyficznej dla metody oraz utrudnienia interpretacji wyników**. Dlatego w przyszłych badaniach zasadne wydaje się dokonanie starannego wyboru jednego narzędzia o najlepiej udokumentowanej trafności i rzetelności w danej populacji, zamiast równoczesnego stosowania kilku miar tej samej zmiennej.

Istotnym walorem jest również uwzględnienie prób o różnym charakterze – od próby reprezentatywnej populacji, po grupy rekrutowane w mediach społecznościowych i próby celowe (LGBT+). Takie podejście zwiększa zakres uogólnienia wniosków. Ograniczeniem, które sam doktorantka częściowo dostrzega, jest jednak przekrojowy charakter badań – co

uniemożliwia wnioskowanie o przyczynowości. Rekrutacja przez media społecznościowe (zwłaszcza w badaniu nad wsparciem społecznym, A4, i w badaniu nad stresem mniejszościowym, A3) może prowadzić do efektu autoselekcji i ograniczać reprezentatywność próby. Ponadto, opieranie się wyłącznie na samoopisowych miarach rodzi ryzyko zniekształceń związanych z subiektywną oceną i tendencją do autoprezentacji, zwłaszcza w tak wrażliwej i delikatnej społecznie tematyce jak zachowania seksualne.

Wyniki badań są interesujące i wносиły nowe dane do międzynarodowej dyskusji nad CSBD i PPU. Istotne jest ukazanie:

- roli wsparcia społecznego, które – choć istotne – wykazywało stosunkowo słabe związki z nasileniem objawów, co stawia pod znakiem zapytania teorie lokujące relacje społeczne w centrum genezy CSBD (A4),
- znaczenia stresu mniejszościowego i wewnętrznej stygmatyzacji jako istotnych czynników ryzyka, oraz pierwszego potwierdzenia związku chemseksu z CSBD w analizach ilościowych (A3),
- mediacyjnej roli trudności w regulacji emocji w relacji między niepewnymi stylami przywiązania a nasileniem objawów CSBD/PPU oraz problematyczności związanej z wyborem narzędzia diagnostycznego (A1).

Zastrzeżenia budzi jednak dość silna interpretacja uzyskanych wyników przy ograniczonej sile efektów. W wielu przypadkach wartości współczynników regresji są niskie, a ich znaczenie praktyczne może być ograniczone. Niektóre wnioski mają charakter spekulatywny – np. dotyczące mechanizmów, w jakich osoby z wyższym poziomem wstydu czy poczucia winy mogą mieć trudności w korzystaniu ze wsparcia społecznego.

PODSUMOWANIE

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalny i wartościowy wkład w rozwój badań nad kompulsywnymi zachowaniami seksualnymi (CSBD) i problematycznym korzystaniem z pornografii (PPU). Autorka w sposób rzetelny łączy aktualne podstawy teoretyczne z bogatym materiałem empirycznym, uwzględniając czynniki społeczne i interpersonalne, które dotychczas były rzadko analizowane w literaturze. Szczególnym atutem jest różnorodność badanych populacji, w tym uwzględnienie osób należących do mniejszości seksualnych, co umożliwia wnioskowanie w kontekście zróżnicowanych doświadczeń społecznych.

Choć badania mają charakter przekrojowy, opierają się na metodach samoopisowych i nie obejmują próbek klinicznych, rozprawa spełnia wszystkie wymogi stawiane pracom doktorskim. Wskazane ograniczenia wyznaczają jednocześnie kierunki dalszych badań, w tym potrzebę projektów podłużnych, badań klinicznych oraz pogłębionej analizy międzygrupowej. Uwzględniając zarówno wartość naukową, jak i potencjał aplikacyjny rozprawy, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że praca doktorska mgr Magdaleny Wizły spełnia wymagania określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, i w związku z tym rekomenduję jej dopuszczenie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Iwona Grzegorzewska, prof. UZ